

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

duben 2005 / ročník 6

Vláda jako zdroj znečištění vody a ovzduší

Murray Rothbard

Ikdyž připustíme, že soukromé vlastnictví a svobodný trh bude zachovávat a vytvářet zdroje a dělat to daleko lépe než vládní regulace, co s problémem znečištění životního prostředí? Nehrozí nám tak – pokud bychom nezabránili “kapitalistické ziskuchtivosti” – zhoršení jeho kvality?

Především nesmíme zapomenout na tento empirický fakt: Státní vlastnictví ani socialismus nedokázaly problém znečištění životního prostředí vyřešit. Dokonce i zastánci státního plánování připouští, že otrávení Bajkalského jezera v Sovětském svazu je monumentem průmyslového znečištění cenného přírodního zdroje způsobené nedbalostí. Problémů je ovšem samozřejmě mnohem více. Všimněte si například dvou rozhodujících oblastí, ve kterých se znečištění stalo závažným problémem: vzduch a vodní cesty, obzvláště řeky. Právě tyto dvě oblasti životnosti jsou však těmi, kde není soukromému vlastnictví dovoleno působit.

Vlastnictví vod a znečištění

Vezměme si nejprve vodstvo. Řeky a oceány jsou většinou vlastněny státem; soukromý majetek vod nebyl dovolen. Proto jsou řeky v podstatě majetkem státu. Státní vlastnictví ale není vlastnictví v plném slova smyslu. Státní úředníci mohou sice rozhodovat, jak se zdrojem naloží, ale nemohou sami na trhu získat jeho kapitálovou hodnotu. Státní úředníci nemohou prodávat řeky nebo jejich bohatství. Proto u nich neexistuje ekonomický zájem chránit čistotu a hodnotu řek. Řeky jsou v ekonomickém smyslu “nevlastněny”, a proto vládní úředníci dovolili jejich zničení a znečištění. Každý mohl nejrůznějším odpadem zvyšovat znečišťování a pustošení vod. Představme si ale, co by se stalo, kdyby bylo soukromým firmám dovoleno řeky a jezera vlastnit – kdyby například soukromá firma vlastnila Erijské jezero. Kdokoli by pak jezero znečišťoval, byl by za své agresivní chování vůči soukromému vlastnictví rychle zažalován u soudu a byl by donucen platit škody a další znečišťování zastavit.

(pokračování na straně 2)

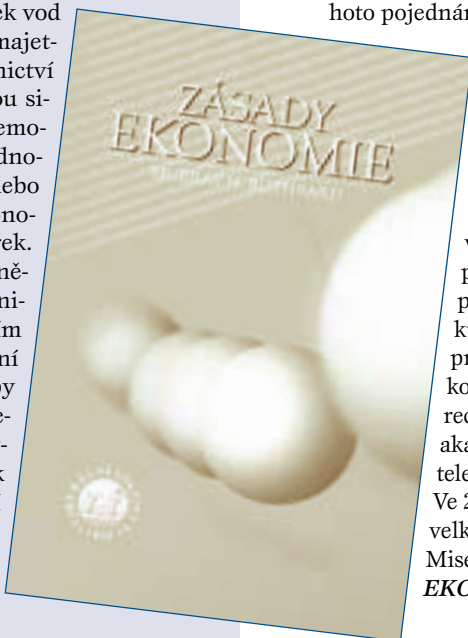
Rothbardovy ZÁSADY EKONOMIE v češtině!

Díla profesora Murrayho Rothbarda jsou českému čtenáři již známa. Jeho útlá, ale vlivná kniha *Peníze v rukou státu* s podtitulem *Jak vláda zničila naše peníze* (Liberální institut 2001) přestavila v plné síle Rothbardovy věhlasné zbraně: fundovaná, ale každému srozumitelná ekonomická analýza poskytující vhled do historických událostí, přísně logická stavba argumentů dokumentovaná historickou ilustrací, jež odzbrojuje oponenty. Téměř pětisetstránková *Ekonomie státních zásahů* (Liberální institut 2001) šla ještě dále. Neomezila svůj předmět zkoumání na jeden dílčí sektor, ale provedla nevidané komplexní typologii státních intervencí od regulace nájemného po zdanění, kterou ještě doplnila praxeologickou analýzou demokracie a protitržní etiky. Přísná Rothbardova dedukce rozvrátila všechny argumenty zastánců státních zásahů – ukázala na jejich škodlivost a mnohdy také vnitřní rozpornost. Tvůrce „aktivní hospodářské politiky“ tak zůstal bez teoretických argumentů ve prospěch svého konání. *Ekonomie státních zásahů* odkrývá však pouze část ekonomických argumentů Murrayho Rothbarda, jelikož jde o pouhý třetí, závěrečný díl komplexního pojednání o ekonomii, jenž byl specificky věnován násilným zásahům do svobodného trhu. První dva díly tohoto pojednání se českému čtenáři dostávají do rukou až nyní

díky překladu jeho *Man, Economy, and State*, který nese v češtině název **ZÁSADY EKONOMIE – od lidského jednání k harmonii trhů**. Až s tímto dílem je představení základních stavebních kamenů Rothbardova systému kompletní.

Rothbardovy **ZÁSADY EKONOMIE** jsou výjimečným počinem. Je to proto, jak sám autor v předmluvě k novému vydání vysvětluje, že mezi profesionálními ekonomy přestalo být zvykem psát ucelená pojednání o základech jejich vědy, ze kterých se měl co přiučit jak začínající student, tak profesor ekonomie. Rothbard v nejlepší tradici rakouské školy, jejíž zástupci se i v mnoha jiných směrech nevezli na zrovna módní vlně, jež zachvátila akademický svět, pokračoval ve šlépějích svého učitele Ludwiga von Misesa a sepsal svou verzi Zásad. Ve 2. polovině 20. století tak vedle sebe nalézáme dvě velká díla, která představují ekonomickou vědu: Misesovu *Human Action* a Rothbardovy **ZÁSADY EKONOMIE**. Nikdo další se k podobnému počínu ne-

(pokračování na straně 4)

Prague Conference On Political Economy

pcpe.libinst.cz

Praha 22. – 24. dubna 2005 – Evropská událost roku

Soukromé vlastnictví by tak zajistilo ukončení znečišťování zdrojů. Nejsou-li řeky dnes vlastněny, neexistuje vlastník, který by se proti znečišťování postavil a drahocenný zdroj bránil. Naproti tomu kdyby se kdokoli pokusil udělat smetiště z jezera, které je soukromě vlastněno, nemohl by tak činit dlouho, protože vlastník by křičel na svou obranu.¹⁵ Profesor Dolan píše:

Kdyby General Motors vlastnil řeku Mississippi, buďte si jisti, že by byly stanoveny poplatky za odpad z průmyslu a měst podél jejich břehů a že voda by byla zachována dost čistá, aby bylo dosaženo maximálních příjmů z pronájmu firmám nabízejících pitnou vodu, rekreaci a komerční rybaření.¹⁶

Vláda povolila znečišťování řek a byla také jejich hlavním aktivním znečišťovatelem, zvláště ve své roli městského čističe vod. Dnes tak například existují cenově výhodné chemické toalety, které mohou spálit odpad bez znečištění ovzduší, půdy nebo vody. Ale kdo by investoval do chemických toalet, když místní vlády se mohou odpadních vod zdarma zbavit?

Tento příklad ukazuje problém podobný případu bránění rozmachu aquakulturní technologie v situaci, kdy neexistuje soukromé vlastnictví: když vlády jako vlastníci řek dovolí znečišťování vody, potom průmyslová technologie bude vodu znečišťovat. Pokud bude výrobcům dovoleno znečišťovat řeky, na které nebudou dohlížet jejich vlastníci, potom přesně takový druh produkční technologie budeme mít.

Vlastnictví vzduchu?

I kdyby ovšem mohl být problém znečišťování vody řešen pomocí práv soukromého vlastnictví vody, co se znečišťováním ovzduší? Jak mohou liberálové vůbec přijít s řešením takového vážného problému? *Vzduch* přeci nemůže být soukromým vlastnictvím. Odpověď ale je: ano, může. Dnes není nepředstavitelné, že rádiové a televizní frekvence mohou být soukromým vlastnictvím. Stejně tak letové koridory pro aerolinie. Komerční letecké trasy mohou být soukromým vlastnictvím velmi jednoduše. Není vůbec třeba, aby *Úřad pro letectví* omezoval a přiděloval letecké koridory mezi různými městy. Pokud jde ale o znečišťování ovzduší, nejedná se ani tolik o soukromé vlastnictví *vzduchu*, jako spíše o ochranu soukromého vlastnictví vlastních plic, polí a sadů. Při znečišťování

ovzduší se jedná o to, že znečišťovatelé posílají znečištění – od kouře po nukleární spad či oxid siřičitý – *vzduchem* do plic nevinných obětí a na jejich hmotný majetek. Všechny tyto emise, které poškozují osoby nebo majetek, představují útok proti soukromému vlastnictví obětí. Znečišťování ovzduší je týžž útokem, jako žhářství na cizím majetku nebo jeho fyzické poškození. Znečišťování ovzduší, které poškozují jiné, představuje zcela zjevnou agresi. Hlavní funkce vlády – soudů a policie – je agresi zastavovat. Vláda ovšem v této úloze selhala a selhala taktéž žalostně při použití své funkce chránit před znečišťováním.

Znečištění jako vládní politika

Je důležité si připomenout, že tato opomenutí vlády *nebyla* otázkou nevědomosti; nešlo o pouhý časový rozdíl mezi rozpoznáním problémů nové technologie a řešením těchto problémů. Protože i když se moderní znečišťovatelé objevili teprve nedávno, tovární kouř a mnoho jeho negativních dopadů byly známy již od průmyslové revoluce do té míry, že americké soudy – již od počátku devatenáctého století – rozhodovaly záměrně o možnosti porušit průmyslovým znečištěním majetková práva. Soudy prováděly systematické změny a oslabovaly obranu vlastnických práv v systému anglosaského zvykového práva. Do poloviny až sklonku devatenáctého století bylo jakékoliv znečišťování ovzduší, které někoho poškodilo, považováno za delikt, za porušení práva, kdy se oběť mohla žalobou domáhat náhrady škody a nařízení o zastavení dalšího poškozování svých majetkových práv. Během devatenáctého století ale soudy systematicky měnily nedbalostní právo a právní definici porušení vlastnictví a začaly *povolovat* jakékoliv znečišťování ovzduší, které nebylo větší než obvyklé znečištění v kterékoliv továrně.

Když továrny začaly vypouštět kouř a ničit sady sousedních farmářů, farmáři žalovali továrny u soudů, aby byly zastaveny další útoky na jejich majetek. Soudy ale najednou řekly: „Litujeme. *Víme*, že průmyslový kouř (tj. znečišťování ovzduší) poškozují a zasahuje do vašich vlastnických práv. Ale je něco *důležitějšího* než pouhá vlastnická práva: a to je veřejná politika a „veřejný prospěch““. A veřejný prospěch říká, že průmysl je „dobrá věc, průmyslový pokrok je dobrá věc, a proto musí být vaše obyčejné soukromé vlastnictví pošlapáno v zájmu všeobecného blahobytu.“ Nyní za

toto pošlapání soukromého vlastnictví všichni platíme hořkou cenu ve formě plicních nemocí a mnohých jiných zdravotních problémů. A to všechno „pro veřejnou blahu“!¹⁷

Touto zásadou se soudy řídily, což můžeme vidět například při soudním rozhodování ve státě Ohio v případě *Antonik versus Chamberlain* (1947). Obyvatelé předměstské oblasti blízko Akronu se domáhali, aby bylo obviněným nařízeno neprovozovat soukromé letiště. Jednalo se o útok na vlastnická práva kvůli nadměrnému hluku. Zároveň s odmítnutím nařídit zastavení znečišťování soud vyhlásil:

V záležitosti posouzení tohoto případu odvolací soud zvažoval spor zájmů mezi vlastníkem letiště a blízkými majiteli pozemků. Musíme ale vzít v úvahu státní politiku generace, ve které žijeme. Musíme si uvědomit, že založení letiště je... jedním z velkých témat pro veřejnost a pokud je takové letiště zrušeno nebo vůbec nevznikne, nebude následkem pouze poškození vlastníka nemovitostí, kde letiště mělo být, ale vzniká i velká ztráta cenného aktiva pro celé společenství.¹⁸

Vrcholem tohoto přístupu k problematice znečištění byl krok, ve kterém federální a státní legislativci rozhodli pojistit tuto agresi proti soukromému vlastnictví a zakázali obětem znečišťování soudit se se znečišťovateli hromadně pomocí „skupinové žaloby“. Když továrna znečistí ovzduší města, ve kterém žijí desítky tisíc obětí, je samozřejmě pro každou oběť nepraktické se samostatně domáhat náhrady škody od znečišťovatele (třebaže by *soudní příkaz zastavit znečištění* mohl být jednotlivou obětí účinně využit). Zvykové právo přiznává platnost „skupinové žaloby“, pokud jedna nebo více obětí žaluje agresora nejenom ve vlastním zájmu, ale v zájmu nedílné *skupiny* podobných obětí. Americká legislativa ale systémově postavila tuto „skupinovou žalobu“ žalující případy znečištění mimo zákon. Z tohoto důvodu může si ce oběť úspěšně zažalovat znečišťovatele, který ji jednotlivě poškodí, pomocí soukromé žaloby „jeden proti jednomu“. Je ale zákonem zakázáno, aby oběť jednala proti masovému znečišťovateli, který poškozují velké množství lidí v dané oblasti! Frank Bubb píše: „Je to jako by vláda říkala, že se vás pokusí chránit před zlodějem, který krade jenom vám, ale nebude vás bránit před zlodějem, který krade také všem ostatním v sousedství.“¹⁹

Hluk, znečištění a technologie

Zajímavou formou znečištění ovzduší je hluk. Hluk představuje vytváření zvukových vln, které prochází vzduchem a pak bombardují a ruší ostatní majetek a osoby. Teprve nedávno začali fyzici zkoumat škodlivé účinky hluku na lidskou fyziologii. Liberální právní systém by opět dovozoval zažalovat o náhradu škody a využití kolektivní žaloby i vydávání soudních na-

¹⁵ Existující zákon o „přivlastnění“ v západních státech i dnes dává základy pro plně soukromá hospodářská majetková práva k řekám. Celá diskuse viz Hirshleifer, Jack-, DeHaven, James C.-Milliman, Jerome W.: *Water Supply; Economics, Technology, and Policy*, University of Chicago Press, 1960, kapitola IX.

¹⁶ Dolan, Edwin G.: „Capitalism and the Environment“, *Individualist*, březen 1971, str. 3.

¹⁷ Viz Roberts, E. F.: „Plead the Ninth Amendment!“ *Natural History*, srpen-září 1970, str. 18 a násl. Pro kompletní historii a analýzu změny právního systému v první polovině 19. století viz Horwitz, Morton J.: *The Transformation of American Law, 1780-1860*, Harvard University Press, 1977.

¹⁸ Citováno podle Katz Milton: *The Function of Tort Liability in Technology Assessment*, Harvard University Program on Technology and Society, 1969, str. 610.

¹⁹ Bubb, Frank: „*The Cure for Air Pollution*“, *The Libertarian Forum*, 15. dubna 1970, str. I.; taktéž viz Dolan, *TANSTAAFL*, str. 37-39.

řízení proti přílišnému a škodlivému hlu-ku – “proti znečištění hlukem”.

Prostředek proti znečišťování ovzduší je proto zcela zřejmý a nemá nic do činění s mnoha miliardami dolarů vydaných na vládní programy z peněz daňových poplatníků, které dokonce ani neřeší správný problém. Soudy musí jednoduše začít plnit svou funkci ochrany osob a majetkových práv proti agresí, a proto každému zakázat vypouštět nečistoty do ovzduší. Co ale se zastánci znečišťování – obránci průmyslového pokroku? A co se vzrůstajícími cenami, které pro spotřebitele vznikly? A co s naší dnešní znečišťující technologií?

Argument, že soudní zákaz znečišťování by zvýšil ceny průmyslových výrobků, je obdobou častého tvrzení před Občanskou válkou, že zrušení otroctví by zvýšilo ceny bavlny, a tak přestože je zrušení otroctví správné, je “nepraktické”. Výsledkem je, že znečišťovatelé mohou všechny vysoké náklady znečišťování přenést na oběti znečištění a je dovoleno jejich plíce a vlastnická práva beztrestně napadnout.

Cenové a technologické důvody přehlížejí podstatnou skutečnost, a sice že pokud je znečišťování vzduchu beztrestné, tak pokračuje, aniž by vznikl ekonomický tlak vyvinout technologii, která nebude znečišťovat. Naproti tomu, jako už po celé století, tento tlak byl přesně opačný. Předpokládejme například, že ve dnech, kdy byla poprvé využita osobní i nákladní auta, by měly soudy následující směrnice: “Obvykle bychom považovali nákladní auta najíždějící lidem na trávníky před domy za útok na soukromý majetek a trvali bychom na tom, že nákladní auta by se měla držet na silnicích navzdory dopravním zácpám. Ale nákladní auta jsou životně důležitá pro blahobyt společnosti, a proto nařizujeme, že nákladním autům je povoleno přejet jakýkoli trávník si přejí, pod podmínkou, že věří, že by to ulehčilo dopravním problémům.” Pokud by soud rozhodoval tímto způsobem, měli bychom nyní dopravní systém, ve kterém by trávníky byly systematicky nákladními auty ničeny. A každý pokus toto zastavit by byl hanoben ve jménu moderních dopravních potřeb! Přesně takto ale dnes soudy rozhodují o znečišťování ovzduší. Znečišťování, které je mnohem škodlivější než poničení trávníku. Tímto způsobem dává vláda znečišťující technologii od samého počátku zelenou. Nelze se potom divit, že toto je přesně druh technologie, kterou máme. Jediný způsob změny je donutit znečišťovatele své útoky zastavit, a tím přesměrovat tech-

nologii do neznečišťovacích nebo dokonce protiznečišťovacích cest.

Dokonce i s naším nutně primitivním stupněm protiznečišťovací technologie byly vyvíjeny technologie bojující proti hlu-ku a znečišťování vzduchu. Na hlučných strojích lze instalovat tlumiče, aby vysílaly přesné proticyklické zvukové vlny proti vlnám strojů, a tím tyto rušivé zvuky zastavily. Plynné odpady opouštějící komíny továren mohou být nyní dokonce znovu využity a recyklovány a mohou poskytovat výrobky užitečné v průmyslu. Příkladem je využití oxidu siřičitého, hlavního znečišťovatele ovzduší, při výrobě kyseliny sírové.²⁰ Vysoce znečišťující zážehový motor bude muset být vylepšen pomocí nových technologií nebo nahrazen méně znečišťujícími pohony jako je diesel, plynová turbína, pára či elektropohon. A jak poukazuje systémový inženýr Robert Poole, ceny na instalování neznečišťujících nebo protiznečišťujících technologií poté “konečně ponesou spotřebitelé firemních výrobků, tj. ti, kteří si *volí* raději spolupráci s firmou, a nikoli nevinné třetí strany ve formě znečišťování (nebo daní).²¹

Robert Poole přesvědčivě definuje znečišťování “jako transfer škodlivé látky nebo energie od jedné osoby k druhé bez jejího souhlasu”.²² Liberálním rozřešením problému znečišťování ovzduší je tedy používání soudů a zákonů pomocí nichž je zamezeno agresí. Nedávné události ukazují, že se právní systém v tomto směru začíná měnit: existují nová soudní rozhodnutí o zrušení zákonů zakazující společné žaloby. Ale to je jen začátek.²³

Přístup Miltona Friedmana a Ayn Randové

Mezi konzervativci nalezneme dvě, v konečném důsledku podobné, odezvy na problém znečišťování ovzduší. Jedni (jako Ayn Randová či Robert Moses) se snaží popřít, že problém existuje a přisuzují celou agita-ci levici, která chce zničit kapitalismus a technologii ve prospěch jakési kmenové formy socialismu. Zatímco část těchto obvinění může být správná, popření existence problému znečištění je popření vědy samé a poskytuje trumf pro útok levice, jež může tvrdit, že obhájci kapitalismu “staví majetková práva nad práva lidská”. Mimoto, tyto obhájci znečišťování ovzduší žádná vlastnická nehájí. Konzervativci tímto argumentem jen některým průmyslníkům dávají souhlas s pošlapáváním vlastnických práv mas občanů.

Druhá, sofistikovanější konzervativní odpověď, pochází od ekonomů svobodného

trhu jako je Milton Friedman. Friedmanovci připouští existenci znečišťování ovzduší, ale navrhují se s ní utkat ne pomocí obrany vlastnických práv, ale utilitární kalkulací nákladů a přínosů provedenou vládou, která pak vydá “společenské rozhodnutí”, *kolik* znečištění dovolit. Toto rozhodnutí by bylo následně vynucováno buď povolenou mírou znečištění (udělením “znečišťovacích práv”), či zvýšením daní proti znečišťování nebo platbami firmám, aby *neznečišťovaly*. Nejenže by tyto návrhy ve jménu ochrany “svobodného trhu” daly ohromnou sílu byrokratické moci; ale pokračovaly by v přehlížení vlastnických práv ve jménu kolektivních rozhodnutí vynucovaných státem. To je velmi daleko od pravého “svobodného trhu” a ukazuje se, že jako v mnoha jiných ekonomických oblastech je *skutečná* obrana svobod a svobodného trhu nemožná bez toho, aby-chom trvali na hájení nedotknutelnosti soukromého vlastnictví. Friedmanův groteskní výrok, že ti městští obyvatelé, kteří si nepřejí smluvně zajistit rozedmu plic, by se měli přestěhovat na venkov, odhaluje jeho nedostatek smyslu pro lidská a vlastnická práva. Friedmanův výrok je ve skutečnosti typický konzervativní: “Když to tu nemáš rád, odejdi”; názor, který říká, že vláda vlastní celé území a že každý, kdo vznáší námitky proti pravidlům, musí proto oblast opustit. Liberální kritika Friedmanových návrhů ze strany Roberta Poola nabízí osvěžující protiklad:

Jedná se o příklad nejvážnějšího nedostatku konzervativních ekonomů: nikde v návrhu není ani zmínka o právech. To je stejný nedostatek, kterému museli čelit obhájci kapitalismu po 200 let. Dokonce i dnes je termín “laissez faire” spojen se symboly osmnáctého století: anglická továrna města ponořená v kouři a znečištěná sazemi. Raní kapitalisté souhlasili se soudy, že kouř a saze byly “cenou”, která musí být zaplacená ve prospěch průmyslu... Laissez faire bez práv je ale protimluvem; systém laissez faire je založen na lidských právech a odvozen od nich a může trvat jenom tehdy, jsou-li práva nedotknutelná. Nyní ve věku vzrůstajícího povědomí o životním prostředí přichází tento starý rozpor opět strašit kapitalismus.

Je pravda, že vzduch je vzácný zdroj (jak říkají friedmanovci), ale potom je nutné se ptát, proč je vzácný. Je-li vzácný kvůli systematickému porušování práv, potom řešením není zvýšit ceny oproti stávající situaci a tak zasáhnout ty, kdo práva porušují, ale uznat existenci práv vyžadovat jejich ochranu... Když továrna vypustí velké množství molekul oxidu siřičitého, které někomu vniknou do plic a zavlní plicní otoky, vlastníci továrny proti němu útočí tak, jako kdyby mu zlomili nohu. To je klíčový postoj pro laissez faire liberální pozici. „Laissez faire znečišťovatel“ je protimluv a musí být jako protimluv ta-

²⁰ Viz Jacobs, Jane: *The Economy of Cities*, Random House, 1969, str. 109 a násl.

²¹ Poole, *op. cit.*, str. 251–52.

²² Poole, *op. cit.*, str. 245.

²³ Viz Dolan: *TANSTAAFL*, str. 39, a Katz, *passim*.

²⁴ Poole, *op. cit.*, str. 252–53. Friedmanův výrok lze nalézt v Maiken, Peter: “Hysteries Won’t Clean Up Pollution”, *Human Events*, 25. dubna 1970, str. 13, 21–23. Úplnou prezentaci postoje friedmanovců lze nalézt v Crocker, Thomas D. a Rogers, A. J. III: *Environmental Economics*, Dryden Press, 1971; a podobné pohledy v Dales, J. H.: *Pollution, Property, and Prices*, University of Toronto Press, 1968, a Ruff, Larry E.: “The Economic Common Sense of Pollution”, *Public Interest*, jaro 1970, str. 69–85.

*ké jasně označen. Liberální společnost by byla společností založenou na absolutní odpovědnosti, kde by každý byl zodpovědný za své jednání a všechny jeho škodlivé důsledky.*²⁴

Vláda selhala při plnění svého úkolu hájit soukromý majetek a ještě sama přispěla ke znečišťování ovzduší. Není to tak dlouho, kdy ministerstvo zemědělství organizovalo masové postřiky velkých oblastí DDT pomocí helikoptér a nedbalo námitek a přání jednotlivých farmářů. Stále pokračuje vylévání tun jedovatých a rakovino-tvorných insekticidů po celém Jihu v nákladném a marném pokusu vyhubit rezavé mravence. 25 Komise pro atomovou energii vypustila radioaktivní odpad do vzduchu a do země při svých atomových pokusech. Městské tepelné a vodní elektrárny a monopolní teplárny velmi znečistily atmosfé-

ru. Jedním z hlavních úkolů státu v této oblasti je proto zastavit vlastní otravování atmosféry.

Pokud odhlédneme od omylů a mylné filosofie moderních ekologů, najdeme důležité argumenty proti existujícímu systému; ne však proti kapitalismu, soukromému vlastnictví, růstu nebo technologii. Jsou to argumenty proti selhání vlády, která neumožnila vznik vlastnictví a jeho obrany proti agresi. Kdyby byla vlastnická práva naplno hájena proti soukromým a vládním útokům, zjistili bychom, že stejně jako v jiných oblastech naší ekonomiky a společnosti by soukromé podniky a moderní technologie nebyly pro lidstvo kletbou, ale spásou.

Výňatek z knihy Murrayho Rothbarda For A New Liberty přeložili Petra Maňásková a Marek Petráš.

Rothbardovy ZÁSADY EKONOMIE v češtině!

odhodlal, a tak jsou Rothbardovy *Zásady* prozatím posledním exemplářem v několika-setleté tradici pojednání o ekonomické vědě.

Rothbardova kniha si však drží i další primáty. Nejen že je čtivá, srozumitelná a vybízí k přemýšlení obzvláště v místech, kde autor záměrně systematicky kritizuje alternativní pohledy na dané problémy, ale nabízí i originální přístupy k řadě teoretických konceptů. Když Murray Rothbard píše o významu Misesovy *Human Action*, zdůrazňuje následující: „Od nynějška lze v ekonomii stěžejnějším přispět, aniž by člověk začal myšlenkami z *Human Action*.“ Stejná slova lze však vztáhnout i na jeho vlastní přínos. Podařilo se mu totiž na rozdíl od mnoha moderních autorů a uznávaných ekonomů jedno: ani při analýze komplikovaných společenských jevů neztratil ze zřetel *člověka* a nezapomněl, že předpokladem jakékoli ekonomické analýzy je uznání konceptu soukromého *vlastnictví*. Každý člověk totiž jedná a při svém jednání nakládá se svým majetkem ve snaze polepšit si. Veškeré ekonomické úvahy lze rozvinout pouze na stabilních základech, jež jsou tvořeny pevnou konstrukcí soukromého vlastnictví. Murray Rothbard odstranil z ekonomie řadu konceptů, jež ztratily časem obsah, znovu je postavil právě na takové základy a učinil z nich plnohodnotnou část ucelené konstrukce ekonomické vědy.

Jedním z příkladů je rehabilitace konceptu monopolu. S růstem popularity konceptu dokonalé konkurence začali ekonomové za firmu s monopolní silou považovat každou firmu, která se neshodovala s „ideální“, dokonale konkurenční firmou. Z toho

důvodu se v podstatě každá reálná firma stala monopolem – reprezentantem tržního selhání a terčem protimonopolní politiky. Profesor Rothbard ale odvrací naši pozornost od spekulací ohledně tvaru poptávkové křivky po produkci firmy k mnohem zásadnějším skutečnostem. Svobodné fungování trhu totiž vůbec nezávisí na tom, jakým způsobem by reagovali spotřebitelé na změnu ceny výrobu firmy (tj. tvaru poptávkové křivky), ale na tom, zda někdo násilím brání ostatním nabízet jejich zboží a služby. Udělil-li tedy stát nějaké firmě privilegium působit v odvětví a bránil-li silou vstupu konkurentům, těší se firma monopolní výsadě – jedná se o monopol, který poškozují trh, neboť do harmonických tržních vztahů zavádí prvek násilí (donucení). Trh je totiž definován jako směna řádně nabytých vlastnických titulů. Ekonomie staví na vlastnictví, a proto je každá, jakkoli velká a „mocná“ firma, která dosáhla své velikosti díky přízni zákazníků, trhem, zatímco jakkoli velká firma, která se těží monopolnímu státnímu privilegii, antitezí trhu – monopolem. Státní politika boje proti monopolům je v tomto světle zcela absurdním počínáním, neboť stát je jediným, kdo monopolní výsady může udělovat.

Tato Rothbardova analýza připomíná Misesovu analýzu, ve které odhaluje absurdnost boje státu proti inflaci, neboť i zde je státní centrální banka jedinou institucí (obdařenou státním monopolním privilegiem), která může peníze tisknout, a stát tak s velkou pompou „bojuje“ už desítky let sám proti sobě. Používají-li ekonomové prázdné, ne-

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

Předplatné TL na rok 2005

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?
Předplatte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.*

Roční předplatné časopisu, zaslávané v papírové podobě kamkoliv v rámci ČR, získá ten, kdo přispěje Liberálnímu institutu alespoň 150,- Kč nebo 0,25 g zlata. Předplatné v elektronické podobě lze získat za polovinu těchto částek.

Korunový účet: 111 333 0/2400
e-Gold účet: 131844

Více o e-Gold na www.libinst.cz

On-line archív
TERRA LIBERA
z let 2000 - 2004
dostupný na stránkách

www.libinst.cz

definovatelné pojmy, jejichž reprezentanty jsme právě uvedli, nemusí veřejnost nikdy rozpoznat, jaké absurdní recepty jsou jí mnoha ekonomy a následně politiky předkládány k řešení společenských problémů. Jen pochopení principů ekonomické vědy nám může odhalit souvislosti ekonomických jevů. A přestože společenské jevy jsou nesmírně komplikované, principy umožňující jejich pochopení jsou prosté. Každý proto může vlastní logickou úvahou dojít k platným závěrům, jež jej samotného mohou překvapit. Člověk může najednou zjistit, že poznatky, které nekriticky přijímal, jsou sice velmi rozšířené, avšak zásadně mylné. Kniha profesora Rothbarda *ZÁSADY EKONOMIE* otevírá každému takovou cestu poznání.

A jak si Murray Rothbard přál, když psal svou knihu v tradici klasických pojednání o ekonomii, na této cestě se může potkat zvědavý laik s profesorem ekonomie.

Josef Šíma

Murray Rothbard: Zásady ekonomie. Liberální institut, 2005, 755 stran, 630,- Kč (500,- pro členy Klubu přátel liberální literatury) Možno objednat na dobírku na info@libinst.cz

²⁵ Garvin, Glenn: "Killing Fire Ants With Carcinogens", *Inquiry*, 6. února 1978, str. 7-8.